
Analiza jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi u Raškom, Zlatiborskom i Moravičkom okrugu – rodna analiza lokalnih budžetskih izdvajanja za poljoprivredu i fokus grupe

ODRŽIVA POLJOPRIVREDA I RAVNOPRAVNOST POLOVA – UVOD

Razgovori sa poljoprivrednicama tokom fokus grupa održanih u Raškom, Zlatiborskom i Moravičkom okrugu doneli su važne zaključke o kontekstu u kojem govorimo o razvoju održive poljoprivrede i ravnopravnosti polova – poljoprivredni proizvođači i proizvođačice su u novom društveno-ekonomskom kontekstu u situaciji da moraju da prate sve tokove: ekonomske, tržišne, političke, zakonske, i druge, povrhuže stručnog razvoja za poljoprivrednu proizvodnju. Kontekst nalaže da budu preduzetničkog duha, da uspešno upravljaju poljoprivrednim gazdinstvom, da razumeju političko-ekonomske tendencije, da vešto upravljaju finansijama, da uspešno koriste informacione i komunikacione tehnologije i da budu potpuno informisani. Iako je i ovo već previše, tržišna ekonomija i doktrina neo-liberalnog kapitalizma ne dopuštaju da država interveniše u pogledu otkupne cene, plasmana i slično. Povrh toga, različite vlasti u Srbiji već dugo izgleda kao da ne znaju kako izgleda život u selu za meštane, ne uključuju poljoprivrednike/ce u planiranje i izradu politika, ignorišu potencijale poljoprivrede i nemajući jasnu stratešku razvojnu opredeljenost koja bi uzela u obzir rodnu komponentu i ostale elemente integralnog razvoja – zapravo pogrešno ulažu i ne proizvode objektivne analize efekata uloženihsredstava. Finalni je zaključak da novca ima ali bi moralo mnogo bolje da se ulaže kako bi i žene imale mnogo veći benefit od uloženihsredstava. Ovo ukazuje da je proces upravljanja javnim politikama manjkav u svim njegovim koracima – konsultacije i planiranje, definisanje, budžetiranje, marketing, informisanje i sprovođenje, nadgledanje, ocena uspešnosti i efekti, izveštavanje i transparentnost izveštaja.

Međutim, naša analiza nema za predmet sve navedene aspekte i probleme, već predstavlja nalaze analize lokalnih programa za unapređenje poljoprivrede sa posebnim osvrtom na učešće žena u planiranju i realizaciji mera podrške tokom 2013. i 2014. godine u sedam opština/gradova u Srbiji (Prije polje, Arilje, Ivanjica, Kraljevo, Užice, Lučani, Tutin). Primenjena je sledeća metodologija:

- prikupljanje podataka od opština/gradova putem Zahteva o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja
- analiza strateškog odnosno planskog okvira za unapređenje poljoprivrede na lokalnom nivou
- rodna analiza¹ budžetskih izdvajanja za poljoprivredu
- 2 fokus grupe sa ženama poljoprivrednicama.

¹ Rodna analiza za cilj ima jasnu sliku o korisnicima/ama sredstava, ukupan broj žena i muškaraca koji su dobili subvencije i/ili učestvovali u planiranju sa lokalnom samoupravom, načini obaveštavanja i promocije subvencija itd.

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

Metodološka ograničenja su prisutna usled nedostatka i/ili raznolikosti informacija koje su opštine/gradovi slali u svojim dopisima, premda je svima bio upućen potpuno isti zahtev.² Od pojedinih opština stizali su izveštaji o radu fonda za poljoprivredu, od drugih samo usvojeni programi mera bez izveštaja. S druge strane, neke opštine su slale odluke o planiranom budžetu, a neke odluke o izvršenju budžeta itd. Sve opštine/gradovi su poslale/i odgovor na zahtev (mada nisu sve/i poslale/i u zakonskom roku).

Strateški i programski okvir – ograničenja i dometi

Strategiju razvoja poljoprivrede/ruralnog razvoja usvojile su sledeće opštine: Ivanjica (2009-2014) i Arilje (2012-2017). Strategiju za održivi razvoj, koja poljoprivredni razvoj postavlja kao jedan od strateških ciljeva, usvojile su sledeće opštine/gradovi: Ivanjica (2009-2014), Prijepolje (2011-2015), Kraljevo (2015-2020)³, Užice (2012-2020), Lučani (2011-2021), Tutin (2013-2020). Od svih opština/gradova, jedino Opština Prijepolje je izradila izveštaj o realizaciji strategije održivog razvoja.⁴

Planiranje mera podrške za razvoj poljoprivrede u opštinama/gradovima regulisano je Zakonom o podsticajima u poljoprivredi. Opštine/gradovi mogu da utvrđuju mere podrške za sprovođenje poljoprivredne politike za područje na kojem se nalaze. Međutim, ne mogu da utvrđuju mere podrške za sprovođenje poljoprivredne politike koje se odnose na direktna plaćanja, osim za premiju osiguranja za useve, plodove, višegodišnje zasade, rasadnike i životinje, regrese za troškove skladištenja u javnim skladištima, sufinansiranje kamata za poljoprivredne kredite, repromaterijala, kupovine poljoprivredne mehanizacije, mašina u stočarstvu, voćarstvu i povrtarstvu, kupovinu stoke, veterinarskih troškova. Sredstva za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja obezbeđuju se u budžetu lokalne samouprave i moraju da se koriste u skladu sa programom podrške za sprovođenje tih politika. Program podrške se donosi na lokalnom nivou uz prethodnu saglasnost ministarstva nadležnog za poslove poljoprivrede. Mere podrške na lokalnom nivou ne mogu biti u suprotnosti sa Nacionalnim programom za poljoprivredu i Nacionalnim programom ruralnog razvoja. Nacionalni program za ruralni razvoj donet je za period 2010-2013. godine, a Nacionalni program za poljoprivredu za period 2010-2013. godine.⁵ Nacionalni program za ruralni razvoj i Nacionalni program za poljoprivredu za programski period od 2014. nisu bili doneti na vreme.

Ukoliko država na ovaj način određuje granice u sprovođenju mera poljoprivredne politike, pitanje je da li u punom opsegu mogu biti usklađeni lokalni programi mera podrške sa lokalnim strateškim planovima.

Planiranje poljoprivredne politike je segment koji bi trebalo da obuhvati nekoliko aspekata: usklađenost sa nacionalnim strategijama i programima, usklađenost sa lokalnim strategijama, potrebe poljoprivrednika/ca na konkretnoj teritoriji, obaveštavanje o konkursima itd. Što se zakonskog dela tiče, opštine i gradovi redovno šalju svoje programe na odobravanje, a pitanje je koliko traje proces odobravanja od strane ministarstva i na koji način to utiče na krajnje korisnike/ce tj. na njihove

² Zahtevom su traženi podaci i/ili izveštaji o: strateškom okviru, konkretnim merama podrške poljoprivrednom sektoru, odluke o subvencijama i program rada fonda za poljoprivredu, spiskovi prijavljenih, kriterijumi za odabir i spiskovi onih koji/e su dobili/e meru podrške, zatim pitanje o tome na koji način se određuju prioriteti u slučaju da nema strateškog okvira i da li je uzet u obzir rodni aspekt prilikom formulisanja planova.

³ Grad Kraljevo nije imao strategiju koja je tretirala pitanje poljoprivrednog razvoja tokom 2013. i 2014, ali je pozitivno što je u 2015. Strategija održivog razvoja usvojena na period od 5 godina.

⁴ Izveštaj je dostupan na sledećem linku: <http://www.opstinaprijepolje.rs/cms/mestoZaUploadFajlove/izvestaj2013strategija2015.pdf>

⁵ Dopis Ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine upućen 16.7.2014. godine Gradu Užicu, gradskoj upravi za poslove finansija, računovodstva i privrede, Odeljenju za privredu.

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

poljoprivredne poslove. Na osnovu podataka koje smo dobile od opština i gradova, svi lokalni programi su bili odobreni od strane ministarstva. Programi su uglavnom sadržali iste ili slične mere za 2013. i za 2014. godinu.

Međutim, aspekt uključenosti građana/ki pri planiranju programa nije pokriven, pa se tako dešavalo da, recimo, mera za podsticaje u stočarstvu u Opštini Prijepolje u 2014. g. ne bude iskorišćena na taj način, jer poljoprivrednici/e nisu bili/e zainteresovani tj "sredstva planirana za meru nabavke priplodnih junica, pored 3 raspisana tendera, nisu realizovane pa su sredstva usmerena na mere podsticaja za povraćaj dela sredstava za nabavku nove opreme u oblasti povrtarstva, voćarstva, mlekcarstva, za hlađenje i opreme za osnovnu obradu zemljišta i sertifikaciju proizvodnje"⁶. Logično je postaviti pitanje: zašto članovi/ce saveta, fonda ili službe za poljoprivredu pri planiranju mera podrške nisu imali/e uvid o potrebama korisnika/ca i koji bi način bio najadekvatniji i najjeftiniji da se ustanove potrebe (recimo, redovno praćenje efekata mera podrške radi planiranja narednog ciklusa, sastanci sa udruženjima poljoprivrednika/ca, najavljene posete mesnim zajednicama i slično)?

Informisanje korisnika/ca o merama podrške, slično kao i neuključivanje prilikom planiranja, takođe nije najadekvatnije sprovedeno. Protok informacija često nije prilagođen krajnjim korisnicima/ima: oglas na televiziji i na opštinskoj tabli ne zadovoljava potrebe za informisanjem. Rokovi za prijavljivanje su uglavnom prekratki, a odobravanje po redu pristizanja nije idealno rešenje u slučaju većeg broja prijavljenih. Neke opštine imaju afirmativnu akciju da, u slučaju većeg broja, prednost imaju oni/e koji/e nisu ranije koristili/e meru podrške.

Nije moguće jasno sagledati, na osnovu informacija i dopisa koji su nam prosleđeni, na koji način se zapravo planira Program mera podrške za sprovođenje poljoprivredne politike, s obzirom da uglavnom nema izveštaja o realizaciji, niti o efektima ovih politika. Rodni aspekt je potpuno zanemaren – ni u jednoj opštini tokom 2013. i 2014. nije bilo afirmativnih mera za podsticaj žena u poljoprivredi. U sledećem poglavlju dajemo pregled sprovedenih programa podrške i predstavimo učešće žena u korišćenju mera podrške na targetiranoj teritoriji, kao i budžet opredeljen za mere. Nakon toga, predstavimo zaključke fokus grupa održanih sa 14 poljoprivrednica iz ovih opština.

Rodni aspekt u okviru mera podrške za razvoj poljoprivrede u sedam opština/gradova u Srbiji

Metodološke napomene

Kao što je pomenuto u uvodu, podaci kojima raspolažemo ne mogu da budu stratifikovani po svim merilima koja bi bila za nas interesantna. Recimo, nemamo za sve opštine/gradove podatke o broju žena koje su registrovane kao vlasnice PG, kao i rodno razvrstane podatke o korisnicima određenih mera; nedostaju nam kompletni podaci o izvršenju budžeta za sve opštine/gradove, takođe nemamo kompletan uvid u način informisanja o subvencijama za sve opštine/gradove i nedostaju podaci o iznosima za određene mere gde su i žene bile podržane. Pojedine opštine su nam poslale podatke koji se odnose samo na 2013. godinu, iako je zahtevom traženo i za 2014.

⁶ Dopis Službe za razvoj poljoprivrede opštine Prijepolje poslat Udruženju Fenomena

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

Zato je ovaj pregled donekle ograničen podacima koji su nam dostavljeni, a čiji se tip razlikuje od opštine do opštine. *Program mera podrške za sprovođenje poljoprivredne politike*, premda za svaku opštinu/grad specifičan, predstavlja zajednički imenitelj, tj. materijal koji su nam sve ciljane teritorije poslale i na osnovu čega možemo da napravimo pregled mera podrške, kao i delimičnu rodnu analizu u okviru tih mera a na osnovu spiskova korisnika/ca koji su nam za neke od mera bili prosleđeni.

Pregled mera podrške i rodna analiza u sedam opština/gradova u Srbiji

Ivanjica

Fond za razvoj poljoprivrede osnovan je 2009. godine od strane opštine Ivanjica, međutim od novembra 2013. se ne sastaje. Subvencije namenjene poljoprivredi za 2014. godinu realizuju se preko službe za poljoprivredu u Opštini na osnovu Programa mera podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja za područje teritorije opštine Ivanjica (u skladu sa Zakonom o podsticajima u poljoprivredi). U odgovoru na zahtev o uvidu u informacije od javnog značaja, U. Fenomena su dostavljeni Izveštaji o radu Fonda za poljoprivredu od 2010. do 2013. kao i program mera podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja za područje teritorije opštine Ivanjica za 2014. Godinu. U 2013. godini, dok je Fond još funkcionisao, sredstva za rad Fonda opredeljena su Odlukom o budžetu u iznosu od 18.500.000 dinara, od čega 4.000.000 za isplatu naknade za protivgradne strelce („Sl. list opštine Ivanjica“, broj 12/2013). Do kraja 2013. godine realizovano je ukupno 13.198.689,52 dinara. Mere podrške su bile sledeće:

I Plaćanje kamate po osnovu dugoročnog kreditiranja poljoprivredne proizvodnje preko opštine Ivanjica, Ministarstva poljoprivrede i poslovnih banaka u 2010. i 2011. godini.

II Podizanje nivoa efikasnosti protivgradne zaštite

III Finansiranje pilot projekata u oblasti poljoprivrede za 2013. godinu – konkurs je bio namenjen pravnim licima sa teritorije Ivanjice po određenim kriterijumima, nije bio namenjen individualnim poljoprivrednicima/ama.

IV Finansiranje uvođenja u evidenciju i matičenje grla krupne stoke, ovaca i koza na području opštine Ivanjica.

V Ostale aktivnosti Fonda

Tokom 2013. g. UO Fonda je na osnovu zahteva vlasnika/ca dodeljenih krava simentalne rase koji se odnose na davanje saglasnosti za prinudno klanje zbog nemogućnosti izlečenja i priložene dokumentacije, a u konsultaciji sa veterinarskom službom, doneo sledeće Odluke: 1 odluka o davanju saglasnosti za prinudno klanje i 9 odluka o prodaji klanici krave simentalne rase. **Od 10 korisnika/ca - 2 žene su vlasnice PG koja su dobila sredstva od prodaje krave.**

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

Još jedna informacija na osnovu koje možemo da merimo učešće žena u merama podrške za razvoj poljoprivrede je spisak korisnika/ca subvencionisanih kredita – što odgovara meri podrške I. **Sudeći po spisku korisnika/ca od 21 osobe samo jedna žena je koristila ovu meru podrške odnosno 4,76% žena je učestvovalo u korišćenju nekog podsticaja u poljoprivredi u opštini Ivanjica.** Za kredite tj. plaćanje kamate je ukupno bilo izdvojeno 709.061 dinar. Nemamo informaciju o tome koliko je bilo pojedinačno uplaćivano korisnicama/ima.

Jedino mesto na kojem se pominju žene u Strategiji poljoprivrednog razvoja je grafikon na strani 13 kojim je prikazan sezonski kalendar radova i tabela sa strukturom poljoprivrednog stanovništva na strani 7. Naime, dinamika muškaraca i dinamika žena je vrlo slična, odnosno žene i muškarci podjednako učestvuju u radovima u poljoprivredi⁷. **U vlasništvu žena u Ivanjici je 1120 RPG⁸ od ukupno 7617 RPG.⁹ Od ukupno 6234 aktivnog poljoprivrednog stanovništva 2684 su žene.**

U LAP-u rodne ravnopravnosti opštine Ivanjica navedena je aktivnost 3.2.4 kojom se tokom 2013. planiralo Praćenje primene principa rodne ravnopravnosti u oblasti implementacije programa Fonda za poljoprivredu. Fond je iste godine i prestao sa radom, a od Komisije za ravnopravnost polova nismo dobile izveštaj o radu na osnovu kojeg bismo mogle da donosimo zaključke.

Arilje

U opštini Arilje je formiran Fond za razvoj poljoprivrede, ali tokom 2013. i 2014. Fond nije imao aktivnosti. Sredstva za podsticaje isplaćivana su direktno sa budžeta Opštine Arilje. Ne postoji posebna odluka o subvencijama, već su sredstva predviđena u budžetu. U odgovoru na Zahtev za Slobodan pristup informacijama od javnog značaja načelnica opštinske uprave navodi da prilikom formulisanja planova za subvencije i druge mere podrške u poljoprivredi nije uziman u obzir rodni aspekt.

Opština Arilje je prvim rebalansom budžeta za 2014. dodala stavku od 950 000 dinara za Tekuće subvencije za poljoprivredu, koji je u drugom rebalansu povećan na 1.300 000 dinara. Prvobitnom odlukom o budžetu nije bila predviđena ta pozicija, a planirana su ukupna sredstva za Poljoprivredu u iznosu od 5.400 000 dinara.

Poslednjih godina Opština Arilje primenjuje sledeće mere podrške:

I Finansiranje analiza zemljišta;

II Finansiranje troškova osnovne odgajivačke organizacije (matična služba u stočarstvu)

III Subvencionisanje kamata za kratkoročne kredite (od 2014. Godine)

U 2014. godini Opština Arilje je u saradnji sa Bankom Intesa u 2014. godini sprovela program subvencionisanja kratkoročnih kredita za obrtna sredstva, u cilju podsticanja poljoprivredne proizvodnje. Kreditna sredstva su bila predviđena za:

- nabavku osnovnog stada, repromaterijala, opreme i mehanizacije za stočarsku proizvodnju i

- nabavku sadnog materijala, repromaterijala, opreme i mehanizacije za voćarsku proizvodnju.

Uslovi za učešće su bili definisani pravilnikom: pravo korišćenja imala su fizička lica – nosioci registrovanog poljoprivrednog gazdinstva sa teritorije opštine Arilje. Opština Arilje, kao subvenciju plaća deo kamate Banci umesto Korisnika u iznosu nominalne kamatne stope. Ukupan iznos sredstava opredeljen za subvencionisanje kamate iznosio je 1. 300.000 dinara. Iznosi pojedinačnih kredita po korisniku su od

⁷ Strategija poljoprivrednog razvoja opštine Ivanjica 2012-2017, strana 13.

⁸ Registrovano poljoprivredno gazdinstvo, RPG

⁹ Republički zavod za statistiku, Popis poljoprivrede, 2012.

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

100.000 do 150.000 dinara. Period otplate za kartkoročne kredite je bio 20.12.2014. Uslovi za odobravanje kredita su: nominalna kamatna stopa – 17%; efektivna kamatna stopa – 18,53 %.

Udeo žena u ovoj meri je veoma mali – samo 4 žene (7,4 %) od 54 korisnika/ca su koristile subvenciju za kredit za voćarsku proizvodnju. Nijedan korisnik/ca nije koristio/la ovu vrstu podrške za stočarsku proizvodnju.

Pored ovih mera podrške za pojednice, sredstva iz budžeta opštine Arilje u 2013. i 2014. g. su odobravana i udruženjima poljoprivrednika, na osnovu javnog konkursa za sufinansiranje projekata organizacija civilnog društva – ukupan iznos sredstava po konkursu je bio 3 000 000 dinara. U 2013. sredstva u iznosu **796 000 dinara** su dodeljena udruženjima Društvo pčelara Savo Popović, Udruženje Organski plodovi Arilje i Udruženje proizvođača jagodičastog voća Vilamet Arilje. U 2013. i 2014. Opština Arilje je finansirala analize zemljišta za poljoprivrednike po redosledu predaja uzoraka firmi koja je odabrana na javnoj nabavci i troškove osnovne odgajivačke organizacije, tako da usluge ove službe nisu naplaćivane poljoprivrednicima u opštini Arilje koji imaju umatičena grla. Nije dostavljen spisak korisnika/ca ove mere. Na web stranici Opštine Arilje izlistani su projekti koji su realizovani i projekti koji su u realizaciji (nije ažurirana stranica od 2013). Na osnovu postojećih podataka za projekte u realizaciji iz 2013. sa opštim ciljem definisanim u Programu razvoja opštine Arilje, za oblast ruralni razvoj: „ekonomski jaka i ravnomerno razvijena seoska područja, u kojima stanovnici svojim delovanjem doprinose razvoju zajednice i aktivno učestvuju u očuvanju životne sredine“ primetna je bila tendencija Opštine Arilje da ulaže u poboljšanje uslova za razvoj poljoprivrede. Sprovedena su dva projekta u 2013: „Izrada studije izvodljivosti za navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta u dolini Moravice“ čija je vrednost 2.280.000,00 dinara i „Uređenje poljskih puteva“ koji je za cilj imao unapređen pristup poljoprivrednom zemljištu kroz uređenje 5,6 km atarskih puteva, a vrednost projekta je 4.537.133,00 dinara. U 2011. Opština Arilje je obezbedila od Evropske Unije 713.128,00 za dvogodišnji projekat "Ariljska malina" sa opštim ciljem da unapredi konkurentnost MSP u sektoru proizvodnje i prerade maline u Zapadnoj Srbiji. Specifični cilj je podrška za 20 MSP, učesnika u lancu snabdevanja malinom iz regiona Ariljska malina, za ispunjavanje zdravstvene bezbednosti hrane u skladu sa normama EU. Rodni aspekt nije uziman u obzir u navedenim projektima.

U Strategiji ruralnog razvoja opštine Arilje rodni aspekt je uzet u obzir na strani 7, prilikom prikaza regulative Evropske Komisije br. 1689/2005 u okviru koje se politika ruralnog razvoja fokusira na podizanje kvaliteta života i podsticanje raznolikosti u ruralnim ekonomijama. Sredstva EK su namenjena poboljšanju pristupa osnovnim uslugama, razvoju infrastrukture, poboljšanju stanja životne sredine, promovisanju održivog razvoja, stvaranju prilika za zapošljavanje (naročito za mlade i žene) van poljoprivrede kao i lakšem pristupu IKT.

Što se tiče strukture poljoprivrednog stanovništva od 5317 stanovnika/ca u poljoprivredi, žene kao aktivne zastupljene su sa 7,29 % od ukupno 17,86 % aktivnih u poljoprivredi. Od 4694 RPG u opštini Arilje, 766 RPG je u vlasništvu žena.¹⁰

U okviru strateškog cilja 3 koji odgovara upravo EK regulativi 1689/2005 –žene su pomenute u aktivnosti 3.5.2: Podrška razvoju ženskog preduzetništva u ruralnom području koji je pod ciljem 3.5 Osnivanje i razvoj mikro, malih i srednjih preduzeća na selu. Na strani 60 u odeljku koji je posvećen monitoringu i evaluaciji navodi se sledeći indikator prilikom praćenja sprovođenja strategije: **Mere ruralnog razvoja isključuju mogućnost diskriminacije žena u ruralnom području i omogućuju aktivno učešće žena u programima i ravnopravno apliciranje na sve mere propisane Strategijom.**

¹⁰ Republički zavod za statistiku, Popis poljoprivrede, 2012.

Prijepolje

Od svih opština/gradova čije su poljoprivredne politike bile predmet ove analize, jedino je Opština Prijepolje izradila izveštaj o realizaciji Strategije održivog razvoja u 2013. godini. Strategija je inače usvojena na period od 2011-2015. Razvoj poljoprivrede je jedan od prioritetnih ciljeva Strategije održivog razvoja opštine Prijepolje. Broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava u aktivnom statusu je u 2013. iznosio 3008 sa tendencijom povećanja u 2014. (nije dostavljen podatak o konačnom broju).

Izveštaj na sledeći način elaborira stepen ostvarenosti ciljeva u poljoprivredi: „Razvoj poljoprivrede beleži najbolje rezultate u proteklom periodu, kao i u protekloj godini (2013). Naime, u protekloj godini dosta je uloženo sa Kancelarijom za održivi razvoj nedovoljno razvijenih područja u nabavke plastenika i mehanizacije, što je stvorilo uslove za unapređenje kapaciteta u povrtarstvu i voćarstvu, pre svega u malinarstvu. U 2013. i 2014. godini zasađeno je preko 200 Ha pod malinom, i pravi efekti se očekuju krajem 2015. i 2016. godine od ovih novih zasada. Utroštručene su površine pod malinom koja je zasađena u 62 naselja opštine Prijepolje. Očekuje se da se krajem 2015. godine proizvodnja uveća za 100% na 2000 tona, a krajem 2016. godine na čak 3000 tona ukoliko vremenski uslovi to budu dozvolili. Značajne aktivnosti su vođene i u edukaciji proizvođača kako bi bili spremni za nove izazove. Takođe, značajni rezultati su ostvareni u oblasti povrtarstva. Samo u prošloj godini kroz razne oblike bespovratnih sredstava i donacija nabavljeno je 50 plastenika. Najslabije očekivani rezultati su zabeleženi kod stočarske proizvodnje zbog neuspelog tendera za nabavku steonih junica. Takođe, ostvaren je pomak kroz finansiranje opreme za prerađivačke kapacitete individualnih poljoprivrednih gazdinstava. Ovde su napravljeni prvi koraci, ali značajni za unapređenje i kvalitet proizvoda primarne proizvodnje u poljoprivredi koji mogu biti nosioci razvoja pojedinih grana poljoprivrede.“¹¹ Sedam projekata u oblasti unapređenja poljoprivrede su realizovani na teritoriji Opštine Prijepolje u iznosu od 25.057.000 dinara, u saradnji sa Kancelarijom za održivi razvoj, Turskom razvojnom agencijom TIKa koja je finansirala nabavku 20 plastenika po ceni od 120.000 dinara za platenik, a određena sredstva su povučena i preko jednog projekta Prekogranične saradnje Srbija – Bosna u kojem je aplikant iz Srbije bilo Udruženje pčelara Prijepolje a aplikant iz BiH Opština Goražde, a partneri na projektu opština Prijepolje i Udruženje pčelara i Udruženje vožara iz Goražda (87.168 evra za projekat u oblasti pčelarstva).

U svrhu podsticaja razvoja poljoprivrede opština Prijepolje je uvela određene podsticajne mere za poljoprivrednike, koje se realizuju iz budžeta opštine Prijepolje a određeni su Programom mera podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja Odbora za poljoprivredu opštine Prijepolje koji odobrava ministarstvo:

I Pomoć opštinskog odeljenja za poljoprivredu i Kancelarije za lokalni ekonomski razvoja pri registraciji poljoprivrednih gazdinstava i osnivanja udruženja u oblasti poljoprivrede

II Pomoć opštinskog odeljenja za poljoprivredu i Kancelarije za lokalni ekonomski razvoja poljoprivrednicima i udruženjima pri konkurisanju za podsticajna sredstva ministarstava i donatorska sredstva

III Pomoć strelcima protivpožarne zaštite

IV Regresirane nabavke sadnog materijala

V Regresirane nabavke priplodnog materijala – veštačko osemenjavanje

¹¹ Izveštaj o realizaciji strategije održivog razvoja, 2013, Opština Prijepolje

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

VI Organizovanje izložbi stoke i sl.

VII Pomoć pčelarima za nabavku opreme i materijala za pčelarenje

VIII Regresiranje osiguranja useva, plodova i životinja

Procenat izvršenja budžeta za razvoj poljoprivrede u 2014. godini iznosi 18,98 % kako je navedeno u Planu i izvršenju rashoda za period 1.1.2014. – 31.12.2014. koji je Udruženju Fenomena dostavila Opština Prijepolje. Ukupan planirani budžet je bio 41.200.000 dinara.

Za unapređenje stočarske, voćarske i povrtarske proizvodnje Opština Prijepolje je opredelila 37.300.000 din.¹² Za unapređenje stočarstva opredeljeno je 18 500 000 dinara , od čega je 16.500.000 din. bilo predviđeno za nabavku priplodnih junica – 60 komada, 2-3 grla po domaćinstvu, sa učešćem farmera od 20 %. Ciljeve ove mere podrške opština Prijepolje formulisala je kao poboljšanje rasnog sastava stoke, zadržavanje mlađeg stanovništva na selu, formiranje farmi sa kvalitetnim stočnim fondom i stvaranje baze za razvoj stočarstva po principima mera koje je država preduzela u prethodnoj godini¹³. Pored 3 raspisana tendera, ove mere nisu realizovane pa su sredstva usmerena na mere podsticaja za povraćaj dela sredstava za nabavku nove opreme u oblasti povrtarstva, voćarstva, mlekarstva, za hlađenje i opreme za osnovnu obradu zemljišta i sertifikaciju proizvodnje.¹⁴

Za voćarstvo, za nabavku sadnica kupine, maline i šljive je opština Prijepolje izdvojila 7 800 000 dinara; Programom je bilo predviđena i nabavka nove opreme za unapređenje stočarstva i voćarstva u iznosu od 4 000 000 dinara, koja su namenjena fizičkim licima RPG nakon realizovane investicije i nakon objavljenog konkursa, učešće opštine 60 %, i učešće RPG 40 %. Jedna od mera za pomoć poljoprivrednicima/ama je i nadoknada dela štete koju su nosioci gazdinstva pretrpeli usled najezde divljih zveri, zaraznih bolesti ili drugih uginuća domaćih životinja. U dopisu koji je poslala Opština Prijepolje priložen je Predlog za nadoknadu štete za uginule i stradale domaće životinje u periodu od 1.1.2014. do 31.5.2014. **Službi za poljoprivredu opštine Prijepolje je podneto 25 zahteva za pomoć domaćinstvima koja su pretrpela štetu u stočnom fondu, od kojih su 2 žene navedene kao vlasnice RPG. Pitanje je koliko su PG dobila, s obzirom da je ukupna tržišna vrednost za nastale štete iznosila 1.966.000 din, a ukupna visina nadoknade 348.400 din.** Opština Prijepolje dostavila je izveštaje o održanim izložbama stoke na području opštine Prijepolje u 2013. godini, sa novčanim nagradama od kojih je najviši iznos 2000 dinara. U 2013. je ukupno utrošeno 385.133 dinara, od čega za nagrade 216.300 a za ostale troškove 103.500. **Među 176 izlagača bilo je 20 žena. Na drugom sajmu u Brodarevu tri osobe ženskog pola su osvojile sve tri nagrade u kategoriji Domaća radinost.**

Za regres veštačkog osemenjavanja prijavilo se 17 žena tj. 13,82% od 123 prijavljena PG. Propozicije konkursa su bile jasne, a rok za podnošenje zahteva je trajao oko 2 meseca - od 6.10.2014. do 30.11.2014. Javnim pozivom je bilo određeno da će sredstva biti isplaćivana do utroška planiranih sredstava i to po redosledu podnošenja prijava. Ukupan iznos koji je utrošen je 490 000 dinara – 1500 tj. 2000 din po junici. **Regres osiguranja useva, plodova, višegodišnjih zasada i životinja koristilo je 14 žena tj. 9,54% od 147 prijavljenih nosilaca RPG.** Sredstva za ovu meru obezbeđena su u Budžetu u visini 2.900.000 dinara. Nosilac RPG ima pravo na korišćenje sredstava za regresiranje osiguranja u iznosu od 40 % od visine premije osiguranja, a potrebno je da priloži i potvrdu o aktivnom statusu PG, potvrdu o plaćenom osiguranju i kopiju polise osiguranja. Regresirana nabavka sadnog materijala predstavlja još jednu od mera

¹² Predlog programa podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja opštine Prijepolje za 2014. godinu – odobreno od strane Ministarstva poljoprivrede

¹³ Predlog programa podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja opštine Prijepolje za 2014. godinu – odobreno od strane Ministarstva poljoprivrede

¹⁴ Videti na strani 2 obrazloženja vezana uz ilustraciju o neuspehu tenderu za nabavku priplodnih junica.

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

podrške, za koju je bio objavljen konkurs. Prijava je trajala samo 3 dana – 10, 11 i 12. marta 2014, a tekst konkursa je bio oglašen 7, 8 i 9. marta 2014. Prednost su imali/e oni/e koji/e se prvi put prijavljuju odnosno oni koji prethodne godine nisu dobili/e sadnice. **U dopisu je priložen spisak sa 25 nosilaca RPG – svi muškog pola - koji su preuzeli sadnice šljiva i jabuka 27. 3. 2014. godine.** Jesenja raspodela sadnica maline, šljive i jabuke je oglašena na TV Forum 17,18,19,20 i 21. oktobra 2014. godine u 3 termina. Prijave su se vršile na pisarnici opštinske uprave od 20 do 24. oktobra. **Sadnice šljiva novembra 2014. godine preuzelo je 22 vlasnika/ce RPG , među kojima su 4 žene - učešće žena 18,18%; sadnice malina preuzelo je 60 vlasnika/ce RPG među kojima je 7 žena – učešće žena 11,66%. (Za sadnice maline se inače prijavilo 107 lica, među kojim je bilo 12 žena.) Opština je dostavila i spiskove iz novembra 2013. godine – sadnice malina je tada preuzelo 24 korisnika/ca od kojih 4 žene, a tada se prijavilo 87 kandidata/kinja. U novembru 2013. sadnice šljiva preuzelo je 15 korisnika/ca od kojih su 3 žene.**

Od drugih mera koje je opština sprovodila ističemo 1.012.143 dinara **za nabavku nove opreme za mleko i ratarske kulture dobilo je 29 korisnika/ca – među kojima 5 žena – tj. 17,24 %.** **Po konkursu za čuvanje, preradu, pakovanje voća i primarnu proizvodnju i preradu povrća sredstva u iznosu od 3.864.692 dinara je dobilo 37 korisnika/ce, od čega samo 3 žene – 8,10% žena.**

U Strategiji održivog razvoja 2011-2015 rodni aspekt je prisutan u samo dva planirana projekta, od kojih se jedan tiče razvoja ženskog preduzetništva u ruralnim sredinama.

U Prijepolju je registrovano 6272 PG, od kojih je 1055 u vlasništvu žena.¹⁵

Kraljevo

Fond za razvoj poljoprivrede grada Kraljeva osnovan je od strane Skupštine grada Kraljeva u decembru 2011. godine. Fond se finansira iz budžeta grada Kraljeva kao indirektni budžetski korisnik. U toku 2013. godine budžetom grada Kraljeva za rad Fonda planirana su sredstva u iznosu od 59.850.000,00 dinara. Sredstva planirana za 2013. godinu su realizovana 72,12 %, odnosno 43.174.715 dinara je uloženo iz budžeta grada Kraljeva u Fond za razvoj poljoprivrede.¹⁶ U 2014. godini Fond za razvoj poljoprivrede raspolaže iznosom od 82.700.000 dinara koji je dodeljen budžetom grada Kraljeva. Izveštaj o realizaciji za 2014. godinu nije prosleđen u odgovoru na zahtev o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, niti je objavljen na sajtu grada Kraljeva.

Za subvencije u 2014. su planirane sledeće stavke:

- regresiranje troškova osiguranja u poljoprivredi – 15.000.000 dinara
- učešće u naknadi veštačkog osemenjavanja – 9.000.000 dinara
- sufinansiranje kamata za poljoprivredne kredite – 25.000.000 dinara
- učešće u naknadi dela troškova u projektima za razvoj poljoprivredne proizvodnje – 25.000.000 dinara
- sprovođenje odgajivačkih programa – 1.500.000 dinara
- projekti savetodavnih i stručnih poslova – 2.000.000 dinara

¹⁵ Republički zavod za statistiku, Popis poljoprivrede, 2012.

¹⁶ Izveštaj o realizaciji programa rada i finansijskog plana fonda za razvoj poljoprivrede grada Kraljeva za 2013. godinu

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

Sredstva su opredeljena za istu grupu aktivnosti kao i u 2013. godini, s tim što je dodata aktivnost funkcionisanje sistema odbrane od grada, a postoji izmena i kod 4. mere podrške – umesto sufinansiranja projekata iz oblasti organske proizvodnje, pčelarstva, ribarstva i proizvodnje pečuraka planirana je podrška samo u oblasti organske proizvodnje i to za naknadu dela troškova sertifikacije.

Učešće žena u merama podrške tj. subvencijama koje su u gradu Kraljevu dostupne za poljoprivredna gazdinstva moguće je sagledati samo na osnovu dostavljenih odluka¹⁷ o raspodeli sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede kroz naknadu dela troškova za projekte iz oblasti primarne proizvodnje. Subvencija se odnosi na realizovane projekte iz oblasti primarne poljoprivredne proizvodnje u visini od 30% do 45% za projekte koji se realizuju u naseljima sa otežanim uslovima rada u poljoprivredi, a najviše 300 000 dinara po projektu.¹⁸

Na osnovu informacija sadržanih u odlukama, od ukupno 55 korisnika/ca 9 žena (16,36 %) je koristilo sredstva za projekte u oblasti primarne proizvodnje u 2013. godini. U 2014. ovu vrstu podrške koristilo je 16 žena – 10,8 % od ukupno 147 korisnika/ca.

Strategija razvoja grada Kraljeva (2015 – 2020) usvojena je u januaru 2015. godine. Razvoj poljoprivrede i ruralni razvoj jedan je od 5 specifičnih ciljeva. Za realizaciju specifičnog cilja 1.4 Razvoj poljoprivrede i ruralni razvoj predviđeno je 32 projekta među kojima su: redovno informisanje poljoprivrednika o postojećim subvencijama i kreditnim linijama za unapređenje poljoprivredne proizvodnje (1.4.22) i izrada internet stranice za poljoprivredne proizvođače na gradskoj internet prezentaciji (1.4.23). Predviđene su redovne mere podrške poljoprivrednicima: za regresiranje troškova osiguranja, veštačkog osemenjivanja; subvencionisanje kamata za kredite u poljoprivredi; učešće grada u projektima za primarnu poljoprivrednu proizvodnju (1.4.31); priprema podsticajnih mera za razvoj malih i srednjih gajilišta rečne ribe (1.4.32). Prema podacima popisa poljoprivrede u gradu Kraljevu je registrovano ukupno 11532 PG¹⁹. Kao nosioci gazdinstava dominiraju muškarci kojih ima 9519 – 82,54 %, dok su žene nositeljke 2013 RPG – 17,46% što odgovara republičkom proseku²⁰. **Na porodičnim gazdinstvima u Kraljevu ima ukupno 27061 članova – 11937 žena i 15124 muškaraca. Od ukupnog broja žena članica, 9918 su obavljale poljoprivredne aktivnosti na gazdinstvu, odnosno 44% stalno zaposlenih i članica na gazdinstvu čine žene.** Komercijalnih gazdinstava (koja su registrovana kao pravna lica) ima 178 u Kraljevu²¹.

U Strategiji razvoja grada Kraljeva rodni aspekt i najveći problemi žena prepoznati u LAPu ravnopravnosti grada Kraljeva istaknuti su u posebnom odeljku pod nazivom "rodna ravnopravnost", kao i u strateškom cilju 3 – u kontekstu velikog broja prijava za nasilje u porodici. Nisu predviđene posebne afirmativne mere za žene u poljoprivredi.

¹⁷ U materijalu koje je U. Fenomena dobilo od grada Kraljeva, na osnovu zahteva o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, nalazi se 3 odluke o konkursu u 2013. i 4 odluke u 2014.

¹⁸ Pravilnik o korišćenju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede kroz subvenciju dela troškova za projekte iz oblasti primarne poljoprivredne proizvodnje u 2013. godini.

¹⁹ Poljoprivredno gazdinstvo, PG

²⁰ Treba imati u vidu na se neka PG samo vode na žene, da jedan deo nositeljki čine stare žene itd.

²¹ Strategija razvoja grada Kraljeva 2015-2020.

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

U Kraljevu žene su nositeljke 2013 RPG od ukupno 11532 RPG.

Užice

Grad Užice nema Strategiju koja ne dugoročan način tretira pitanje poljoprivrednog razvoja, već svoje aktivnosti sprovodi u skladu sa Programom mera podrške u poljoprivredi u cilju sprovođenja poljoprivredne politike i ruralnog razvoja na teritoriji grada Užica. Mere podrške poljoprivrednom sektoru utvrđuju se na sednicama Saveta za poljoprivredu uz saglasnost Ministarstva poljoprivrede. U 2013. i 2014. godini mere su se odnosile na aktivnosti iz oblasti stočarstva, voćarstva, finansijske podrške Poljoprivrednoj stručnoj savetodavnoj službi "Užice", udruženja pčelara, unapređenja lovstva, sajamske aktivnosti, nabavke opreme za platenike i nabavke poljoprivredne mehanizacije²².

Glavni cilj u 2013. je jačanje poljoprivrednih domaćinstava, usmeravanje i prilagođavanje poljoprivrednih proizvođača tržišnim uslovima, povećene konkurentnosti, usvajanje novih znanja i tehnologija. Osnovni zadatak lokalne samouprave je da preduzme sve mere i zajedno sa Ministarstvom poljoprivrede podrži razvoj poljoprivrede, kao i da ublaži negativne efekte prošlogodišnje suše.²³

Planirana sredstva za razvoj poljoprivrede u 2013. godini iznose 24.000.000 dinara. Ova sredstva su planirana za sledeće mere:

1. Odbrana od grada – 2.000.000 planirano; realizovano - 1.825.688 dinara
2. Unapređenje stručnog znanja i organizovanosti poljoprivrednika, učešće na sajmovima i slično – planirano 1.000.000; realizovano – 254.000 dinara
3. Stručno-savetodavni poslovi na unapređenju poljoprivredne proizvodnje od strane PSS Užice – planirano 3.000.000; realizovano – 2.450.000 dinara
4. Podsticajne mere u poljoprivredi (stočarstvo i voćarstvo) – planirano 17.000.000; realizovano – 1.561.000²⁴
5. Mere podrške za pčelarsku proizvodnju i lovstvo – planirano 1.000.000; realizovano 500.000 dinara²⁵.

Podsticajne mere u stočarstvu i voćarstvu koristilo je ukupno 6 korisnika koji su muškog pola, prema dostavljenom spisku korisnika/ca subvencija u 2013. Razlozi neiskorišćenosti budžeta za ovu meru u 2013. godini nisu nam poznati na osnovu dostavljene dokumentacije.

U 2014. godini ukupan planiran budžet za Program iznosio je 17.400.000 dinara. Programom je bilo planirano sledeće:

- 4.800.000 dinara – za aktivnosti u oblasti stočarstva
- 2.500.000 dinara – za aktivnosti u oblasti voćarstva

²² Odgovor Gradske uprave za poslove finansija, računovodstva i privrede, Užice, na zahtev o pristupu informacijama od javnog značaja, koji je U. Fenomena uputilo devembra 2014.

²³ Predlog mera podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja za područje grada Užica za 2013. godinu

²⁴ Sa statusom - na plaćanju je 18.2.2014. bilo 270.864 dinara (Predlog mera podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja za područje grada Užica za 2013. godinu)

²⁵ Sa statusom - na plaćanju je 18.2.2014. bilo 500.000 dinara (Predlog mera podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja za područje grada Užica za 2013. godinu)

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

- 2.100.000 dinara – Poljoprivrednoj stručnoj savetodavnoj službi "Užice"
- 500.000 dinara – za udruženje pčelara
- 2.500.000 dinara – za subvencionisanje kamate za poljoprivredne kredite
- 2.000.000 dinara – za opremu za plastenike i
- 1.000.000 dinara – sajamske aktivnosti, organizovanje poljoprivrednih izložbi i sl.

U 2014. (1. jula) Odeljenje za privredu Grada Užica dostavilo je Ministarstvu poljoprivrede i zaštite životne sredine Zahtev za davanje saglasnosti na izmenu Programa mera podrške u poljoprivredi za 2014. godinu sa sledećim obrazloženjem: Grad Užice je izradio Program mera podrške u poljoprivredi za 2014. godinu, ali od strane poljoprivrednika ne postoji isto interesovanje za sve oblasti, tako da Odeljenje za privredu predlaže promene u Programu: poziciju u subvencijama opredeljenu za subvencionisanje kamata za poljoprivredne kredite u iznosu od 2.500.000 dinara preusmerene su na subvencije za kupovinu poljoprivredne mehanizacije, pošto je veliki broj proizvođača zainteresovan za ovu aktivnost. Predlaže se da se zbog nezainteresovanosti proizvođača za plastenike iznos od 2.000.000 dinara smanji na iznos od 500.000 dinara²⁶, a 1.500.000 dinara doda iznosu za stočarstvo. Od opredeljenog iznosa od 1.000.000 dinara za sajmove predlažu da se 500.000 dinara doda iznosu za voćarstvo.²⁷

Odeljenje za privredu grada Užica nije dostavilo dokument na osnovu kojeg je moguće videti izvršenje budžeta za poljoprivredu u 2014, već samo spisak korisnika/ca subvencija za 2014. godinu, bez dodeljenog iznosa.

Učešće žena kao korisnica mera podrške u 2014. moguće je sagledati na osnovu dostavljenog spiska korisnika/ca. Na spisku su 4 grupe korisnika/ca subvencija:

- stočarstvo – 86 korisnika/ca, 12 žena odnosno 13,95% od ukupnog broja su žene;
- voćarstvo – 41 korisnik/ca, 7 žena odnosno 17 % od ukupnog broja su žene;
- plastenici – 4 korisnika/ce, 2 žene odnosno 50% od ukupnog broja su žene;
- mehanizacija – 21 korisnik/ca, 1 žena – 4, 76% i potencijalno još jedna²⁸ - 9,52% od ukupnog broja su žene.

Strategija lokalnog održivog razvoja 2012-2020 ne sadrži rodno razvrstane podatke za ukupno i poljoprivredno stanovništvo. Takođe, nema prepoznatljivih projekata iz oblasti poljoprivrede. Po nezvaničnim informacijama, oko 10 000 žena živi u ruralnoj sredini. Što se rodnog aspekta tiče, među projektima sa razvijenim konceptom nalazi se i projekat "Prikupljanjem i reciklažom tekstila do održivih socijalnih usluga za stanovništvo" čiji je nosilac Udruženje Ženski centar Užice. Strategijom je predviđena izrada strategije ruralnog razvoja.

Na teritoriji grada Užica žene su vlasnice 766 RPG od ukupno 4694 RPD.²⁹

²⁶ Na fokus grupi u Užicu, jedna žena je svedočila da mera za regres troškova za plastenike nije realizovana onako kako je bilo predviđeno konkursom – tj. promenjeni su bili uslovi u toku subvencionisanja.

²⁷ Zahtev za davanje saglasnosti na izmenu Programa mera podrške u poljoprivredi za 2014. godinu – upućen Ministarstvu poljoprivrede i zaštite životne sredine 1. jula 2014.

²⁸ Statistika se izvodi na osnovu spiska imena, a neka imena mogu biti i muška i ženska.

²⁹ Republički zavod za statistiku, Popis poljoprivrede, 2012.

Lučani

Opština Lučani je izradila Strategiju održivog razvoja (2011-2021), u kojoj je poljoprivredni razvoj jedan od deset opštih ciljeva formulisan kao: *Poboljšan kvalitet života u ruralnim oblastima, zasnovan na savremenoj poljoprivrednoj proizvodnji, uređenim i osnaženim selima i aktivnim poljoprivrednim proizvođačima*. Opština Lučani sredstva za poljoprivredu raspoređuje na osnovu Odluke o budžetu. Fond za poljoprivredu je osnovan 2008. godine odlukom Skupštine. Fond ima svoj Statut, ali nije registrovan kao pravno lice i nije imao nikakvu funkciju sve do 2013. godine.³⁰ Opštinska uprava Opštine Lučani je kao odgovor na zahtev o pristupu informacijama od javnog značaja dostavila dopis na 4 strane bez priloga, tj. bez spiskova korisnika/ca subvencija, a pošto ni na zvaničnoj internet prezentaciji opštine nema tih informacija nemoguće je uraditi analizu učešća žena u subvencijama. Dostavljeno je: predlozi mera podrške za sprovođenje poljoprivredne politike opštine Lučani za 2013. i 2014. godinu, međutim bez izveštaja o realizaciji ovih mera.

U 2013. g. ukupna sredstva planirana za sprovođenje poljoprivredne politike opštine Lučani iznosila su 20.250.000 dinara koja su bila raspoređena na sledeći način:

1. Podrška registrovanim poljoprivrednim gazdinstvima koja se odnose na direktna plaćanja – 4.500.000 dinara
2. Podsticaji za investicije u poljoprivredi za unapređenje konkurentnosti i podizanje standarda kvaliteta – 2.480.000 dinara
3. Podsticaji za održivi ruralni razvoj - 9.800.000 dinara
4. Posebni podsticaji – 3.720.000 dinara

Ukupan iznos opredeljen u budžetu u 2014. g. iznosio je 12.820.000 dinara. Sledeće mere su predviđene Programom u 2014:

1. Podsticaji za unapređenje primarne poljoprivredne proizvodnje i prerade putem direktnih plaćanja – 5.500.000 dinara
 - a. regres za reproduktivni materijal za veštačko osemenjivanje krava – 4.500.000 dinara
 - b. premije osiguranja useva, plodova, višegodišnjih zasada i životinja – 200.000 dinara
 - c. izmirenje duga po podnetim zahtevima za osemenjavanje krava iz 2013. g. – 800.000 dinara
2. Podsticaji merama ruralnog razvoja – 5.500.000 dinara
 - a. investicije u poljoprivredi za unapređenje konkurentnosti
 - b. investicije u poljoprivrednu proizvodnju
 - c. izgradnja i adaptacija objekata i kupovina opreme itd.
 - d. Održivi ruralni razvoj: protivgradna zaštita i zaštita od elementarnih nepogoda – 2.500.000 dinara
3. Posebni podsticaji – 1.820.000 dinara
 - a. stručno usavršavanje poljoprivrednika, privrednih subjekata iz oblasti poljoprivrede i stručnjaka
 - b. naučnoistraživački, razvojni i inovativni projekti u poljoprivredi
 - c. studijska putovanja, konferencije itd.

³⁰ Dopis Udruženju Fenomena prosleđen 8.1.2015. godine kao odgovor na zahtev za pristup informacijama od javnog značaja.

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

3.2. Promocija razvojnih potencijala i potreba sela

3.3. Troškovi putovanja

U dopisu je navedeno da su ukupno utrošena sredstva u 2014. godini: 3.539.810 dinara, od toga je isplaćeno 698.982 dinara za izmirenje duga iz 2013, a 2.840.827 dinara za osemenjavanje krava u 2014. godini.

U Strategiji razvoja opštine Lučani navedeno je da u opštini živi oko 25 000 stanovnika, i da je polovina aktivnog stanovništva angažovana u poljoprivredi. Strategijom su predviđene korisne tj. aktuelne mere i instrumenti, međutim nijedna mera nema naglašen rodni aspekt.

U opštini Lučani 993 žena je registrovalo PG od ukupno 5196 PG. ³¹

Tutin

Opština Tutin usvojila je Strategiju održivog razvoja za period 2013-2020³². Ruralni razvoj je jedan od strateških prioriteta opštine, sa četiri specifična cilja: zaštita i unapređenje poljoprivrednog zemljišta; unapređena proizvodnja i prerada poljoprivrednih proizvoda; stručna pomoć, edukacija i informisanje poljoprivrednog stanovništva; proizvodnja ekološki zdrave hrane. Uz ruralni razvoj, pod istim strateškim prioritetom, predviđen je i razvoj turizma, a kao šansa je prepoznata izgradnja etno sela, među ostalim mogućnostima koje ovaj kraj odlikuje. Uz svaki specifični cilj predviđeno je nekoliko projekata među kojima se navodi: osnivanje Agrobiznis centra i edukacija o proizvodnji zdrave hrane. Strategija održivog razvoja opštine Tutin se detaljno bavi načinima za unapređenje poljoprivrednog razvoja.

Opština Tutin ima Savetodavno stručno telo za poljoprivredu što je u strategiji navedeno kao snaga. Rodni aspekt je uzet u obzir u indikatorima za praćenje sprovođenja strategije: naime, predviđeno je praćenje odnosa prosečne zarade žena i muškaraca, kao i stope nezaposlenosti žena.

U opštini Tutin registrovano je 4677 PG od kojih je 481 u vlasništvu žena. ³³

Program podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja na teritoriji opštine Tutin za 2014. godinu, sprovodio se kroz realizaciju sledećih mera, od kojih je za svaku bio naznačen cilj:

- I. Mere ruralnog razvoja kroz namenske podsticaje za investicije u poljoprivredi za unapređenje konkurentnosti i dostizanje standarda kvaliteta i podsticaje za unapređenje ruralne ekonomije na teritoriji opštine Tutin – 12.500.000 dinara

³¹ Republički zavod za statistiku, Popis poljoprivrede, 2012.

³² U strateškom planu održivog razvoja opštine Tutin za period 2013-2020, razvoj poljoprivrede je jedan od strateških prioriteta i oslonaca privrednog i sveukupnog razvoja opštine. Obzirom da poljoprivredno zemljište čini 53% ukupne teritorije opštine i da se više od polovine stanovništva bavi poljoprivredom, od izuzetnog je značaja definisanje sveobuhvatnog programa podrške za sprovođenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja opštine Tutin., uvod za Program mera podrške poljoprivredi, za 2014. godinu

³³ Republički zavod za statistiku, Popis poljoprivrede, 2012.

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

Na dostavljenom spisku korisnika subvencija za nabavku opreme u 2013. godini, 151 korisnik/ca koristio/la je ovu meru za investicije, među kojima je bilo 17 žena (11.25%).

- II. Mere zakonom dozvoljenih direktnih plaćanja kroz namenske podsticaje kreditne podrške – sufinansiranje kamate za kredite namenjene za razvoj poljoprivrede na teritoriji opštine Tutin - 500.000 dinara.

Izveštaj o realizaciji programa za 2013. i 2014. g. nije dostavljen.

INFORMACIJE I ZAKLJUČCI RADA U FOKUS GRUPAMA

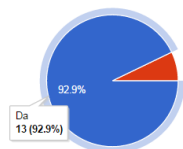
STAROSNA DISKRIMINACIJA U SELU I UPRAVLJANJE POLJOPRIVREDNIM POSLOVIMA

U odlučivanju i upravljanju domaćinstvom nema značajne polne diskriminacije među supružnicima, na samom početku razgovora se iznosi kao većinsko mišljenje poljoprivrednica i učesnica dve fokus grupe koje su organizovane za potrebe ove analize. Prema iskustvu koje su nam prenele žene iz deset različitih sela iz zapadne i centralne Srbije, u domaćinstvima u kojima žene žive sa mužem može se uočiti jasna podela posla: "Kod mene kući muž upravlja novcem, a ja držim proizvodnju. Poslovi su specijalizovani i odvojeni i svako organizuje svoj deo posla." Žene koje žive bez muža nositeljke su gazdinstva i upravljaju poslovima samostalno. Učesnica koja je ostala bez muža se priseća: "Dok je muž bio živ on je upravljao, malo je svekrva imala uticaja ali ja sam uz argumente uspevala da ga ubedim da se razmišlja o novim poslovima. Nakon muževljeve smrti ja upravljam poslovima, jer je sin mlad i sve mene pita."

Kao uvod u diskusiju, koristile smo upitnike koje je popunilo 14 učesnica fokus grupa. Poljoprivredna gazdinstva su uglavnom registrovana i učesnice imaju značajno i dugogodišnje radno iskustvo koje se oslikava u ovoj analizi. Oko 30% gazdinstava je do 3 hektara, a oko 70% je preko 4 hektara (u rasponu od 7-40ha) a delatnosti koje im donose najviše novca u najvećem broju slučajeva započele su pre više od 4 godine.

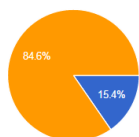
Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

Da li je vaše PG registrovano?

Da	13	92.9%
Ne	1	7.1%
Ne znam	0	0%
Друго	0	0%

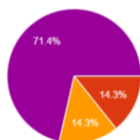
Kada ste registrovale PG?

pre godinu dana	2	15.4%
pre 2 godine	0	0%
pre više od 3 godine	11	84.6%

Grafikon 1 – Formalizacija rada

Veličina Vašeg PG:

manje od 1 HA	0	0%
1-2 HA	2	14.3%
2-3 HA	2	14.3%
3-4 HA	0	0%
više od 4 HA	10	71.4%

Grafikon 2 – Veličina poljoprivrednog gazdinstva

Međutim, u uvodnom delu razgovora učesnice fokus grupa insistirale su na primerima diskriminacije na osnovu godina. Starija generacija u porodici (svekar, svekrva - jer su fokus grupe rađena sa ženama koje tradicionalno nakon sklapanja braka prelaze da žive u domaćinstvo supruga) odlučuju o svemu; iako oni više ne mogu da rade ipak donose poslovne odluke koje mlađa generacija mora da realizuje. Mišljenje mlađe generacije se ne vrednuje; moguće je da osoba iz starije generacije promeni odluku na osnovu pozitivnog iskustva komšije ali ne na osnovu preporuke nekoga iz mlađe generacije iz svoje porodice. Stavovi i način rada starijih generacija su zastareli i ne odgovaraju promenama koje su se desile u zemlji a koje su važne za promene i u poljoprivredi – tranzicija ka tržišnoj ekonomiji, pravni okvir, razvoj komunikacija i informacionih tehnologija i drugo. Diskriminacija na osnovu godina stoga znatno negativno utiče na razvoj u poljoprivrednom sektoru.

Prelomni momenat ka novom načinu zajedničkog donošenja odluka svih članova/ica gazdinstva uglavnom je bila smrt starijih članova u domaćinstvu. "Uvek su se pitali stariji, mlađi nisu imali pravo glasa. Dok su živeli svekar i svekrva bilo je kako oni kažu. Ni moj suprug nije mogao od njih jer su oni dominirali." Starije generacije se vrlo teško i nerado odlučuju za uvođenje novina u poslovanju gazdinstva. U slučajevima kada su mlađi inicirali novine u upravljanju gazdinstvom, to nije bilo odobravano od starijih članova domaćinstva. "Samo starinsko, neka je i naopako ali tako mora da bude. Svi će da nose u gajbicama, mi ćemo u kotarici." Jedna učesnica smatra da bi stariji koji dobiju penziju trebalo da automatski prestanu da budu nosioci gazdinstva. "Njih (starije članove/ice) ne interesuje što su se vremena promenila, što se seme

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

promenilo, i traktori. To njih ne interesuje. 'Mi smo to ovako i to će tako.' A neko drugi mora to da radi, jer oni ne mogu, oni su stari."

Jedna učesnica navodi da su istog dana kada je svekar preminuo naručili "ciklon" koji košta 170 evra i služi za razbacivanje đubriva i sejanje trave. Do tada su radili na starinski način ("morali smo da mu prinosimo kofu da on baca đubrivo, jer to niko drugi ne zna da radi") čime su gubili mnogo vremena, nepotrebno, jer je ulaganje za novinu vrlo malo.

Druga učesnica navodi primer svojeg svekra kojem je dugo trebalo (10 godina) da prihvati da traže subvenciju (povraćaj za plastenike i telad), jer nije želeo da njegov posed bude na taj način upisivan od strane bilo koga. "Stariji teško prihvataju novine, ne shvataju zbog čega je to korisno, tek kada vide na primeru nekog drugog postoji šansa da se predomisle" – a ne na osnovu argumenata drugih mlađih članova/ica gazdinstva. U drugom kraju zemlje, iskustvo učesnice koja se bavi govedarstvom i proizvodnjom sira jeste da je "svekrva rekla da ne mogu da prave sir na različit način koji sam ja predložila, samo se prekrstila i odmahнула rukom. Mora uvek na isti način, uvek isti sir."

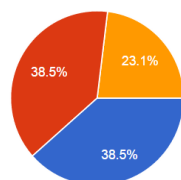
Učesnica čija ujna živi na adresi gazdinstva podelila je svoje iskustvo o tome da ona i suprug moraju o svemu da se konsultuju sa ujnom koja ima dosta iskustva ali nije spremna da menja bilo šta na šta je navikla: "Ona insistira na uzgoju kukuruza iako nam je jefitinije da ga kupimo, a isplativije da sadimo heljdu. Pravimo kompromise da bismo mogli da uradimo šta mi želimo, a ako nemaš veliku volju onda odustaneš pre nego što ćeš se sporazumeti sa starijima."

Iako je dosta primera da stariji ljudi na selu ne razmišljaju ekonomično, bilo je i nekoliko primera promena. Stav jedne učesnice je bio: "Iskorenjujemo dominaciju 'najstariji se pita u kući', svi se pitamo i dogovaramo se o onome što je najbolje." Jedna od najstarijih učesnica koja u domaćinstvu živi sa suprugom i mlađom generacijom smatra da je važno da se mladima da šansa u poljoprivredi i da je to jedini mogući izvor prihoda za njih u ovoj zemlji: "Oni (mlađa generacija) pretežno rade, odlučuju o poslu, a muž i ja pomažemo. Iako je gazdinstvo registrovano na muža, moj zet odluči gde će da se počne, gde se sadi itd. a mi pomažemo." Ostale učesnice fokus grupe su komentarisale kako je to redak slučaj.

I pored najjače volje da u fokus grupe uključimo samo nositeljke poljoprivrednih gazdinstava, u praksi se to pokazuje kao vrlo težak zadatak, stoga sledeći grafikoni pokazuju strukturu učesnica prema tome jesu li one i formalno nositeljke gazdinstva, kao i prikaz subjektivnog doživljaja doprinosa radu gazdinstva, iz kojih je moguće videti da žene osećaju da one više doprinose i kada nisu formalne vlasnice.

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

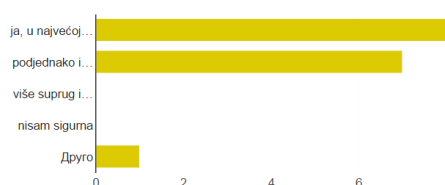
Da li ste vi nositeljka gazdinstva ili članica?

nositeljka PG	5	38.5%
članica PG	5	38.5%
Друго	3	23.1%

Grafikon 3 – Nositeljke / formalne vlasnice gazdinstva

Ko se u okviru vašeg PG najviše bavi navedenom delatnošću tj. najviše doprinosi radu PG?

ja, u najvećoj mjeri	8	57.1%
podjednako i suprug i ja (ili drugi članovi/članice PG)	7	50%
više suprug i drugi članovi/članice PG nego ja	0	0%
nisam sigurna	0	0%
Друго	1	7.1%

Grafikon 4 – Doprinos radu poljoprivrednog gazdinstva

MIŠLJENJE O RAZLOZIMA ZBOG KOJIH BI DRŽAVA TREBALO DA ULAŽE U POLJOPRIVREDU

Učesnice fokus grupa navele su nekoliko važnih razloga zbog kojih bi država trebalo da ulaže u poljoprivredu i da je vidi kao strateški važnu za održivi razvoj:

- "jaka poljoprivreda 'drži' državu" odnosno održiva i jaka poljoprivreda znatno utiče na širi razvoj zemlje i društva,
- "svi pričaju da je budućnost u hrani", "mi smo planinska zemlja, još uvek imamo nezagađena sela", "veliki biznisi sada ulažu jer znaju da će im se isplatiti u budućnosti" – Srbija ima resurse za proizvodnju zdrave hrane i poljoprivreda bi mogla biti ekonomski vrlo značajna za zemlju,
- "selo može mladima da obezbedi posao, to je jedini način da se dođe do posla" – razvoj poljoprivrede bi uticao na smanjenje nezaposlenosti, međutim u selima postoji "nedostatak radne snage – ima malo ljudi a i neće da rade" a ljudi iz grada ili "neće da dođu u selo da rade ili ne znaju da rade",

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

- mladi bi više ostajali u selima stoga bi se sela razvijala a gradovi bili manje opterećeni problemom internih migracija – "Ljudi u gradu dangube, vreme socijalizma je prošlo i jedini izvor prihoda je na selu",
- "ne postoji kontakt između ljudi u gradu i u selu", "škola u Srbiji ne uči decu da rade", "Ljudi u Srbiji nisu previše vredni", "ovde je omladinu stid da radi" – važno je da država kao deo osnovnog obrazovanja uključi uzgoj hrane i preduzetništvo uz rodnu perspektivu,
- "sela ne bi zamrla" – ponovo bi se rađala deca u selima, na taj način sela bi nastavila da žive a poljoprivreda da se razvija, stoga bi i život u selu bio kvalitetniji i proizvodi bi bili kvalitetniji,
- "jer je selo osiromašilo, sve je uništeno" – a država je uvela standarde i važno je da pomogne domaćinstvima da se obezbede uslovi za primenu standarda.

Diskutujući o ovom pitanju učesnice su navodile dosta primera iz prakse koji pokazuju da država/lokalna samouprava (javna uprava) ne prepoznaje potencijal poljoprivrede što dalje dovodi do neplanskog i niskog ulaganja a to je dobra osnova za degradaciju već lošeg zatečenog stanja. Neki od primera su drastični: primer sela koje, prema rečima učesnice, ima najkvalitetniju zemlju u Srbiji a u kojem "nema nijednog deteta" i gotovo da nema odraslih ljudi, odnosno selo je gotovo 'zamrlo'. Od ostalih primera lošeg odnosa javne uprave prema poljoprivredi i ostalih srodnih problema učesnice su navele i sledeće:

- slabo ulaganje (a poljoprivrednice/i nemaju same/i dovoljno finansija za ulaganje u razvoj),
- malo se promoviše ("poslednjih godina smo zemlja tenisa a ne zemlja poljoprivrede"; "reklamiraju se samo proizvođači đubriva", "poljoprivredni poslovi nisu popularni, mladi neće da ih rade"...),
- nisu podržavni oni koji se generacijama bave poljoprivredom,
- proizvodi nisu zaštićeni (nebrendirani),
- nema dovoljne količine proizvoda i država ne ulaže u razvoj proizvodnje za izvoz,
- "nema sigurnosti u životu na selu": radi se 'na slepo' i država ne pomaže u razumevanju novog tržišta,
- država je nezainterosovana za problem preprodavaca i niske cene za koju dobijaju proizvođači/ice,
- država omogućava monopolizam: "koči dolazak sigurnih kupaca iz inostranstva".

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

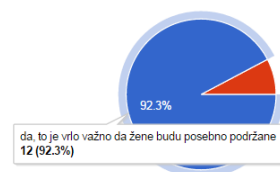
I POTREBE ZA POSEBNOM PODRŠKOM ŽENAMA U POLJOPRIVREDI

Iako žene ravnopravno učestvuju u vođenju PG i odlučivanju, sudeći prema uvodnim izjavama učesnica fokus grupa, registrovale smo značajnu nesrazmeru u količini i vrsti posla koji se obavlja. Naime, žene rade i na polju (iako kod nekih postoji ograničenje u fizičkoj spremnosti), paralelno rade i kućne poslove, obavljaju poslove brige o deci, brige o starijim članovima/icama domaćinstva koji su često i bolesni, zadužene su za plasman proizvoda odnosno komunikaciju sa kupcima i prodaju. To je niz poslova koji zahteva različite veštine, dok su muškarci najčešće okupirani samo radom na polju, oni se "ne mešaju u 'ženske' poslove".

"Ja sam poljoprivredna proizvođačica, i prodajem na pijaci, i pronalazim kupce u veleprodaji, ja sam i menadžerka, i brinem o deci."

Fokus grupa u drugom kraju zemlje potvrđuje isto: "Žene rade sve kućne poslove, rade i u seoskoj ekonomiji, mnogo više rade. Muškarci su privilegovani, rade u šumi, na njivi sa mašinama. Ženski posao se ne ceni", a muškarac najčešće raspolaže novcem koji zajedno zarade. Jedan od razloga je to što žene dolaze da žive u porodici muža i deprivilegovane su u startu.

Da li je važno da država i organizacije imaju posebne programe za podršku ženama vlasnicama poljoprivrednih gazdinstava?

da, to je vrlo važno da žene budu posebno podržane	12	92.3%
da, ali jednako kao i muškarce	1	7.7%
ne, nema potrebe da žene posebno budu podržane	0	0%
možda, nisam sigurna	0	0%

Grafikon 5 – Posebni programi podrške za žene u poljoprivredi: DA ili NE?

Važno je povezati ovu činjenicu sa potrebama podrške ženama – kada se planiraju politike podrške vrlo je važno uzeti u obzir činjenicu da su žene preopterećene nizom neplaćenih poslova i da bi se kvalitetnije posvetile primarnoj poljoprivrednoj delatnosti i upravljanju svojim PG važno je da postoji okvir koji je podržavajuć.

Osim toga što žene na selu najviše rade postoji još niz razloga zbog kojih bi u programima podrške posebno trebalo obratiti pažnju na potrebe žena (i planirati posebne podrške poljoprivrednicama i ženama koje žive u selu): ženama u selu su potrebne mogućnosti i podsticaji da bi realizovale svoje lične potencijale i poslovne ideje; ovo bi dalje imalo pozitivne uticaje na patrijarhalne odnose i kao što je jedna sagovornica izjavila "onda će i muškarci drugačije gledati na žene" jer će postajati nezavisne i ravnopravne. Prema rečima druge sagovornice, "svi se mogu prevaspitati" i poslovna i ekonomska samostalnost žene bi uticala da muškarci preuzmu deo drugih poslova kojima su žene na selu tradicionalno opterećene, kao što je iznad navedeno. Ovo bi bazično unapredilo kvalitet života žena na selu. Odgovarajući na pitanje – zašto bi trebalo posebno podržati žene? – učesnice u manjem obimu odgovaraju baratajući stereotipima:

- "zato što su žene bolji domaćini od muškaraca, prodornije su, savesnije, imaju genetski potencijal kao domaćice",

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

ali na ovo pitanje odgovaraju i dajući argumente zasnovane na principima ekonomičnosti i ravnopravnosti:

- "racionalne su, ekonomične, vrednije, bolje raspolažu finansijama",
- "više bi zaradile ukoliko bi se u njih ulagalo",
- "trebalo bi da se emancipuju, da vode plodniji život, to je drugi razlog",
- "na taj način bi se osećale važnije, ako bi podršku dobile one direktno, one bi i realno koristile tu podršku, i njen status u porodici bi postao bolji".

Na kraju, imaju potrebu da naglase da "stanje se u selu malo promenilo, nije kao pre 20 godina, ipak je malo bolje".

Kada je reč o situacijama u kojima su žene onemogućene da rade, odnosno kada su bolesne, iskustva su dvojaka u pogledu promene obrazaca ponašanja (u patrijarhalnom kontekstu) – neki muškarci korak po korak preuzimaju poslove koje u selu žene tradicionalno rade, u drugim slučajevima ne menjaju svoj obrazac ponašanja i sve što je bilo briga žene propada u momentu kada je ona bolesna (primer je bio zasađeno povrće koje je uništeno dok je žena bila bolesna jer je muž ostavio sve da propadne). Prisećajući se primera iz svog okruženja isto potvrđuju i učesnice druge fokus grupe: "Koji god je muškarac ostao bez žene ostao je praznih obora, ili je morao ponovo da se oženi. A koja god žena je ostala bez muža sve se nastavilo kao što je bilo pre njegove smrti, ili bolje tj. biznis se razvijao."

Učesnice fokus grupe su navele da bi podrška države ženama bila višestruko korisna jer su, prema njihovom iskustvu, žene odgovornije u raspolaganju sredstvima i svaku podršku će iskoristiti namenski, što dalje omogućava da se biznis razvija i dalje za sobom nosi sve iznad navedene socijalne i ekonomske benefite.

"Žene bolje upravljaju sredstvima."

Ispitane poljoprivrednice svedoče da ima dosta primera za koje znaju da su muškaci loše investirali i pozajmljena sredstva (krediti) propadali, odnosno posao se dalje nije razvijao. Neke učesnice su se složile da "žene traže sigurnost pa zato bolje investiraju".

Ima onih žena koje su počele da se bave poljoprivredom usled nedostatka drugog zaposlenja (ili ako su ostale bez posla) i smatraju da je važno da država prepozna taj njihov izbor, preduzimljivost, doprinos smanjenju nezaposlenosti i spremnost da se posvete poljoprivredi koja trenutno nije perspektivna.

"Važno je da žene koje su ostale bez posla budu podržane za rad u poljoprivredi."

(NE)TRANSPARENTNOST JAVNE UPRAVE – INFORMACIJE I INFORMISANOST POLJOPRIVREDNICA

Pitanje informisanosti poljoprivrednica o rokovima i konkursima za podršku iz javnih fondova ispostavilo se kao jedno od ključnih i vrlo problematičnih. Naime, učesnice fokus grupe su iznele niz problema povezanih sa informisanošću odnosno nedostatkom informacija i najlakše je taksativno izlistati njihova iskustva u tom kontekstu:

- loša informisanost – "ne saznamo na vreme",

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

- saznaje se 'slučajno': "svaki put naprave da niko ne zna", "moj zet je slučajno saznao da ima cevi i ja sam jedina aplicirala te godine", "ja sam čekajući u redu čula za plastenike",
- politikantska usmerenost informacija: "informisanje je bilo po strankama, ostali ne znaju", "najinformisaniji su članovi vladajućih političkih stranaka", "zbog neinformisanosti prolaze 'mutne radnje' u javnoj upravi",
- važnost blizine informacijama: "poljoprivrednici rade u njivi a ne u kancelarijama, a informacije imaju oni koji rade već u državnim firmama i oni bi morali da imaju ograničenje da ne mogu da dobiju subvencije", "možda u udruženjima dobiju informaciju", "samo prijatelji dobijaju", "za besplatnu analizu zemljišta sam čula na seminaru", "čula sam dok sam bila na poslu jer se tu održavalo",
- netransparentnost i neizvesnost: i pored toga što su fondovi vrlo ograničeni, do krajnjeg momenta se ne zna hoće li biti fondova i za čemu će fondovi biti namenjeni, "zadnji dan stavljaju oglase",
- selektivno obaveštavanje: "obaveštavaju samo velike proizvođače",
- nedostatak vremena za informisanje: "samo zimi imam vremena da se informišem preko interneta", "informisanje je ozbiljan posao, mi nemamo vremena time da se bavimo",
- retka samostalna inicijativa zbog nedostatka vremena ili veština: "za lokalne konkurse sam čula na medijima, ili sam išla u opštinu sama; za nacionalne preko interneta, sama sam tražila", "sela iz kojih dolaze žene ima interneta ali ga seljani ne koriste, nemaju vremena", "preko interneta sama tražim",
- neodgovornost predstavnika/ca javne uprave: "nisam mogla da nađem šefa mesne kancelarije jer nikada nije na radnom mestu i nisam mogla da prijavim štetu i nisam dobila odštetu".

Učesnicama odgovaraju sledeći načini informisanja: javni oglasi na mesnoj kancelariji – unapred poštom informacije o planu i programu i konkursima za tekuću ili narednu godinu; oglasna table ispred zgrade Opštine, ili na mestu gde se obnavljaju gazdinstva; veliki plakati; na nacionalnim i lokalnim televizijama; kancelarija javne uprave koja zove i obaveštava poljoprivrednike/ce; elektronskom poštom je važno da šalju jer neke poljoprivrednice ne gledaju televiziju; informacija mora da bude dostupna najmanje mesec dana pre roka, optimalno dva meseca.

Kao zaključak ovog dela sesije deo učesnica se složio sa sledećom konstatacijom jedne od učesnica:

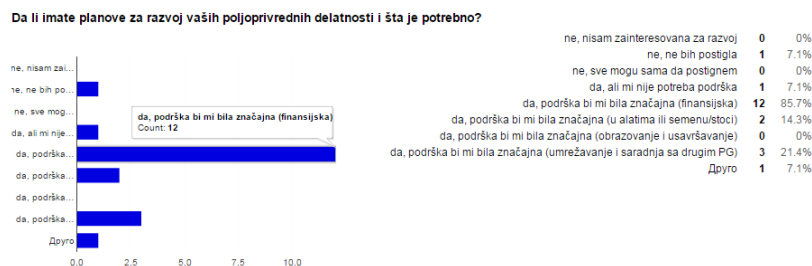
"Ljudi su izgubili interesovanje, čekaju da ih neko drugi informiše jer ne veruju da će oni dobiti jer nemaju vezu".

RAZVOJ I ZNAČAJ PODRŠKE OD STRANE JAVNE UPRAVE

Na pitanje – imate li planove za razvoj vaših poljoprivrednih delatnosti i, ako da, šta je potrebno? – samo jedna učesnica je izjavila da ne bi postigla novi razvoj, a sve ostale su razvojno orijentisane, od kojih samo

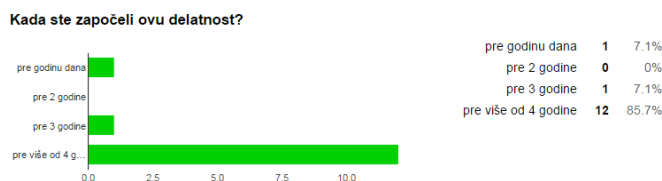
Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

jednoj nije potrebna podrška. Više od 85% učesnica je izjavilo da bi im bila potrebna finansijska podrška, manjem broju je potrebna druga vrsta podrške, što se vidi iz donjeg grafikona.

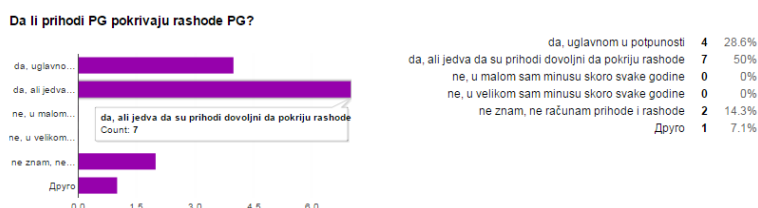

Grafikon 6 – Planovi za razvoj delatnosti

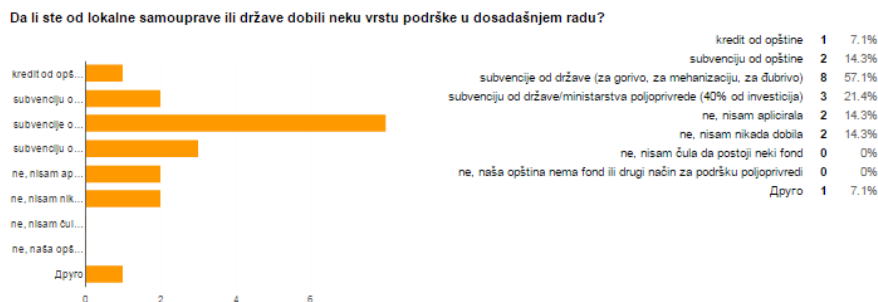
Iako su delatnost koja im donosi najviše prihoda u gazdinstvu započele u najvećem broju pre više od četiri godine, prihodi koje gazdinstvo donosi uglavnom jedva pokrivaju rashode. Međutim, vrlo je mali broj onih koje su dobile podršku od lokalne samouprave, pokazuju podaci iz upitnika. Najveći broj poljoprivrednica koristi subvencije iz državnog budžeta koje dodeljuje Ministarstvo poljoprivrede.

Grafikon 7 – Početak posla

Grafikon 8 – Prihodi naspram rashoda

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

Grafikon 9 – Podrška iz javnog budžeta

Na usmeno pitanje "Koliko vam je bila značajna dosadašnja podrška opštine/grada ili države?" poljoprivredne proizvođačice su gotovo jednoglasno komentarisale:

"Od grada nikada ništa nismo dobile."

Nekoliko poljoprivrednica svedoči o neadekvatnom odgovoru programa javne uprave na njihove poslovne potrebe: "Ja sam koristila kredite pa se na kraju ispostavilo da nije povoljno zbog kratkog grejs perioda i mnogo drugih uslova koje smo morali da platimo, i finansijski nam se nije isplatilo" i "Dobila sam za instalaciju grejanja ali mi je delimično rešilo problem, a otvorilo druge probleme: morala sam mnogo više da uložim nego što sam realno bila u mogućnosti, a posao nisam završila".

Dalje izjavljuju da iz državnih fondova "jedino dobijaju za gorivo i đubrivo, a i to je smanjeno".

"Ove godine sam 90% uništena u poplavama, opština je rekla da nema para, naše selo nije dobilo ni dinar od države, tako da sam uložila iz svojih minimalnih prihoda. Porodicu sam morala da lišim mnogih stvari da bih mogla da uložim za sledeću sezonu."

Iako smo kao facilitatorke fokus grupe nekoliko puta pokušavale da vratimo diskusiju na pitanje značaja dosadašnje podrške, nismo dobile odgovor na to pitanje. Ista situacija se ponovila u obe fokus grupe – učesnice ne uočavaju vezu između podrške koju su do sada dobile iz javnog budžeta i razvoja svog poljoprivrednog biznisa.

PREPREKE ZA OSTVARIVANJE PRAVA NA PODRŠKU IZ JAVNIH FONDOVA

Pored velikih problema u informisanju i neapliciranju zbog nedostatka informacija ili kašenja informacija, ima i drugih prepreka za ostvarivanje prava na podršku iz javnih fondova i navedeno su sledeće:

- grad nema sredstva za podršku poljoprivredi,
- probleme u birokratskom postupku i loša birokratska organizovanost ("vraćali su me sto puta iz ministarstva i na kraju su mi rekli da je konkurs istekao", "za taj konkurs sam čula na vreme ali je bilo problema oko realizacije, zagubili su mi uzorke, razvlačili itd.", "kratak je rok i ne možeš da prikupiš dokumentaciju u tom roku", "ne apliciram zbog papirologije", "ta sredstva se uvek preusmere – vrate se i ne iskoriste se"; zbog javnog zagovaranja jedne ženske nevladine organizacije grad je povećao sredstva "uložili su više u najlone i konstrukciju plastenika, pa su onda promenili u gotov platenik i nisu mi priznali račune za foliju", "prošle godine smo aplicirali za gradski fond za razvoj za sistem za navodnjavanje, i u sred konkursa su promenjena pravila – u jan/feb su svi dobili bez računa tj. na osnovu ugovora o kupoprodaji, a oni su aplicirali kasnije i dobili novac koji im je uplaćen na račun međutim morali su da vrate pare naknadno i da plate kamatu od 24000 dinara (to je prvi put da smo aplicirali i morali da vratimo novac gradu uz kamatu)",

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

- birokratsku kontradiktornost i uvođenje pravila van konteksta i bez obezbeđivanja uslova za ispunjenje pravila ("dobila sam tri zvezdice, jednu manje od prošle godine, jer nemam asfaltiran parking, a u celom selu nema asfalta", "traže da budu potpuno čisti odnosi u poljoprivredi što je nemoguće, sudski je imanje podeljeno na idealne delove, meni će obe tetke da daju papire, međutim idalna trećina je moja i kada mi tetke sve potpišu da su mi dale u zakup svoje delove, međutim traže mi da bude katarski upisano da mi daju min. 10 godina u zakup, u sudu procedura traje mesec dana jer to ne mogu da postignem i kažu da niko nije tražio da se upiše u katastar ugovor", "za legalizaciju je katastrofa, i naravno da je tata odustao a verovatno će i to kasnije biti uslov",
- netransparentnost i korupciju ("nisi politički obojen", "dodeljuju sredstva prema spisku i ako neko ima vezu može da bude uvek prvi na spisku"),
- neusklađenost konkursa i rokova sa sezonama u poljoprivredi ("ne možeš da posle osemenjivanja da odneseš, nego moraš da čekaš da oni otvore konkurs, da stalno ideš i da se raspituješ, a nemaš vremena")
- neusklađenost uslova konkursa sa mogućnostima u poljoprivredi ili u selu ("nemaš sredstva garancije", "za selo traže potpunu papirologiju a selo nije urbano i teško je doći do tih papira").

Ostali prepoznati problemi su uglavnom u oblasti manjka kontrole i opstajanja pogubnih praksi: "prska se totalom i zbog toga umire stoka, ljudi se truju itd.", "stalno mi lome informativne table i ne znam kako da ih obezbedim", "predsednik mesne zajednice je isekao informativnu tablu koju smo postavile pre 10ak godina", "država daje subvencije i onima koji se ne bave poljoprivredom već su samo registrovani", "morali bi da postoje kontrolni mehanizmi jer se loše ulaže, na primer učešće na seminarima ljudi koji se uopšte ne bave poljoprivredom".

POTREBE ZA PODRŠKOM U 2015. GODINI

Na osnovu svega prethodno izloženog i komentarisano, sve učesnice su se jednoglasno složile da bi javna uprava morala mnogo više da ulaže u poljoprivredu.

Da li bi država trebalo više da ulaže u poljoprivredu?

da, mnogo više	14	100%
da, samo da nastavi kako je i do sada ulagala	0	0%
ne, nema potrebe	0	0%
možda, nisam sigurna	0	0%

Grafikon 10 – Javna uprava i ulaganje u poljoprivredu

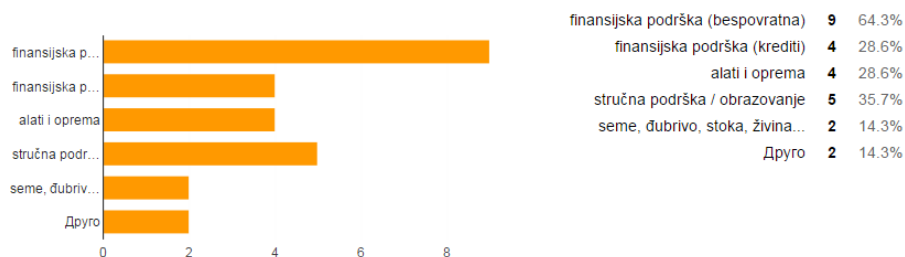
Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

Konkretne potrebe za podrškom u 2015. godini koje su učesnice fokus grupe izrazile su višestruke i različitog tipa:

- nova ulaganja u proizvodnju: nove sadnice, finansije za troškove sađenja, priplodne junice, staklenici, sistemi za navodnjavanje, sadnice, poljoprivredne mašine i priključci, protivgradne mreže i konstrukcije, nove mašine/linije za vakumiranje povrća/kupusa;
- investicije za izgradnju ili renoviranje pratećih turističkih objekata, investicije za dovod vode za navodnjavanje plastenika ili iskopavanje bunara;
- finansijska sredstva – donacije i povoljni krediti sa velikim grejs periodom za izgradnju radionica za preradu hrane, sušara, destilerija, hladnjača, renoviranje objekata;
- ulaganje i sređivanje puteva, seoske infrastrukture i drugo ("mora da bude dobra infrastruktura, internet i drugi uslovi, ja gledam već deceniju kako sve manje i manje ljudi ima u selu");
- podrška u plasmanu proizvoda, npr. da postoji garantovana cena poljoprivrednih proizvoda ("sve druge zemlje to rade");
- podrška u pisanju i apliciranju projektima ("to može da radi Projektni centar u Gradskoj upravi, jer mi nemamo vremena da pripremamo ceo projekat a možemo da damo ideju i druge informacije"),
- da lokalna samouprava dokumentaciju daje besplatno ili da nema rok kraći od 6 meseci;
- bolje regulisan pravni okvir za rad ili privremena alternativna rešenja: npr. po pitanju uvoza sadnica i drugog sadnog materijala - omogućavanje pribavljanja kvalitetnog sadnog materijala i ukoliko pravno nije regulisan uvoz onda se očekuje da država obezbedi kvalitetan sadni materijal, ali da se pitanje ne prolongira; kao i po pitanju boljeg regulisanja uslova za penzionisanja poljoprivrednica;
- da lokalna samouprava bude garant za dobre projekte i "da nam daju garancije";
- da lokalna samouprava podrži registraciju domaćinstava na žene da bi kasnije mogle da se penzionišu ("90% žena nema penzije", "svaki će muškarac uplatiti za sebe ali za ženu neće");
- redovne i dobre informacije: kvalitetni saveti od strane specijalizovanih savetodavnih službi – poljoprivrednice kažu da nemaju kome da se obrate jer su službe neprofesionalne usled partijskog zapošljavanja nestručnih ljudi (nisu adekvatno obrazovani, nisu informisani, ne idu na teren pa ne poznaju stanje stvari, ne poznaju šta se proizvodi, ne poznaju zemljište...);
- dostupna i redovna komunikacija sa lokalnom samoupravom, Gradonačelnikom itd. – "da poljoprivrednice mogu da organizuju razgovore sa Gradonačelnikom");
- redovna međusobna komunikacija – podrška okupljanju poljoprivrednica na najmanje 3 meseca zbog međusobnog informisanja, i to za vreme praznika sa stalnim uključivanjem novih žena.

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

Ukoliko mislite da bi država trebalo da ulaže u poljoprivredu, navedite šta je najvažnije:

Grafikon 11 – Najpotrebnije vrste podrške

ZAVRŠNI NAVODI

Nakon fokusiranog razgovora ostavljeno je vremena za opšte komentare učesnica, zamoljene su da iznesu komentare o važnim stvarima o kojima ih mi nismo pitale. Nekoliko tema je pokrenuto.

Jedan od zaključaka ovog dela fokus grupe je da se svi problemi najčešće svode na problem političkih stranaka odnosno partijsko zapošljavanje u institucijama javne uprave, čak "i u Gradskom veću su ljudi koji nemaju nikakvo iskustvo za temu" kojom bi trebalo da se bave, u ovom slučaju za poljoprivredu.

Učesnice su komentarisale ranije postojanje zadruga i tu činjenicu pozitivno vrednuju jer kažu da je uz zadruga "mnogo bolje bilo". Sadašnje viđenje zadruga je sasvim različito i "sada osnivači zadruga misle da se mogu obogatiti za godinu dana" ne prepoznajući prave potencijale ovog vida udruživanja. Međutim, nije nepoznavanje forme zadruga jedini problem u smislu posmatranja posla. Prema mišljenju poljoprivrednica "nemaš sa kim da sarađuješ, ljudi su se iskvarili, misle da zarade za noć, i mladi danas misle da mogu brzo da se obogate" i "naše gazdinstvo se razvijalo decanijama, a deca danas misle da mogu lepo da žive, a da malo rade" dok "ranije nije bilo tako jer je razvoj duže trajao".

Mogućnost unapređenja rada i efikasnosti stručnih savetodavnih službi je bila još jedna od spontano pokrenutih tema. Ove službe mogu biti mobilne, po selima mogu da upućuju, obrazuju i informišu poljoprivrednike/ce. U saradnji sa mesnim zajednicama bi mogle da održavaju informativne radionice i da pričaju o stručnim temama ali i o opštem interesu udruživanja i drugim važnim temama, na primer: fondovima, uslovima, potrebama). Ove službe se obično koriste za popunjavanje dokumentacije za subvencije, uzorkovanje zemljišta, međutim obrazovne aktivnosti bi bile vrlo važne i ove službe bi morale na drugi način da privlače seosko stanovništvo odnosno gazdinstva. Predlgo učesnica je bio da ove službe ne moraju biti samo savetodavne odnosno već postojeće, već slične ili druge poslove mogu raditi i neke druge organizacije. Dakle, obrazovanje je bila još jedna od tema o kojoj je bilo reče u ovom delu razgovora a komentari su išli u pravcu važnosti obrazovanja i još veće važnosti prakse i iskustva. Informacione

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

tehnologije i njihov značaj je pomenut međutim mali broj učesnica je reagovao na način koji pokazuje shvatanje važnosti ove teme (svega 20% učesnica).

Kao još jedna od važnih tema naglašen je i vidan nedostatak uključenost poljoprivrednica u donošenje odluka i procese kojima rukovodi lokalna samouprava ili javna uprava uopšte. Sudeći prema učesnicama fokus grupa, nikada ih niko nije pitao o njihovim potrebama za razvoj, čime se bave, ili sl. Postavlja se pitanje relevantnosti lokalnih i nacionalnih planova za razvoj poljoprivrede kao i samih fondova ukoliko su oni definisani bez direktnih, obimnih i kontinuiranih konsultacija sa ljudima koji rade u poljoprivredi odnosno ljudima kojima su ove strategije i programi namenjeni.

Na kraju, ali ne kao manje važna, pokrenuta je tema stalnog nedostatka početnih investicija i investicija za unapređenje posla i novu proizvodnju, kao i problem nedostatka ulaganja za smanjenje rizika od elementarnih neopogoda (drenaža, navodnjavanje, mreže itd.). Međutim, razgovaralo se i o pozitivnim primerima iz sopstevnog iskustva:

"Bila sam tehnološki višak i otpremninu sam uložila u proizvodnju ajvara. Dobila sam pare i od 'zavoda', objedinila sam ono što sam već radila u životu i pokrenula posao. Očekujemo decu da se vrate iz inostranstva da i oni nastave da se bave poljoprivredom i proizvodnjom, da proširimo kapacitete. U međuvremenu sam otvorila i prodavnicu svojih proizvoda."

Učesnice druge fokus grupe razgovor su završile konstatacijom da:

"U Srbiji može da opstane poljoprivreda. Mi smo primer!"

PREPORUKE ZA LOKALNE SAMOUPRAVE

1. PODRŠKA UNAPREĐENJU KVALITETA ŽIVOTA ŽENA U SELU – ZNAČAJNO ULAGANJE U SEOSKU INFRASTRUKUTURU I PODRŠKA PRIVATNIM ILI JAVNIM SLUŽBAMA KOJE PRUŽAJU USLUGE U SELU (putevi, Internet, dečja igrališta, obdaništa, redovne posete geronto-službi seoskim domaćinstvima u kojima žive stari zavisni članovi/ice domaćinstva, catering službe, domovi kulture i obrazovno/kulturni programi, podrška seoskim ženskim udruženjima, adaptacija dela doma kulture ili drugih zajedničkih objekata i osnivanje kancelarija za poljoprivrednice/preduzetnice u selu itd.)
2. UNAPREĐENJE FORMALNOG OKVIRA I ODGOVORNOSTI VLASTI, KONSOLIDACIJA I POJEDNOSTAVLJIVANJE BIROKRATSKOG PROCESA KOJI PRATI REALNE MOGUĆNOSTI I POTREBE U POLJOPRIVREDI, I USPOSTAVLJANJE I PRIMENA FER I RODNO OSETLJIVIH KRITERIJUMA ZA DODELU (UZ NEZAVISNA NADZORNA TELA)
3. UKLJUČIVANJE ŽENA (I UOPŠTE SEOSKOG STANOVNIŠTVA KOJE IMA AKTIVNA GAZDINSTVA) U PROCES PLANIRANJA JAVNIH POLITIKA NA LOKALNOM NIVOU, I REDOVNO I PRAVOVREMENO INFORMISANJE POLJOPRIVREDNICA METODAMA KOJI NJIMA ODGOVARAJU

Metodologiju i analizu sa preporukama pripremile su Marija Petronijević i Aneta Dukić, Udruženje Fenomena, 2014/2015. Ovaj dokument predstavlja nekorigovanu verziju analize jednakosti polova u okviru mera podrške održivoj poljoprivredi, koja je urađena za potrebe projekta "Integralni pristup u zaštiti životne sredine kroz zagovaranje i implementaciju održive poljoprivrede" kojim rukovodi Asocijacija za razvoj Ibarske doline "IDA"

4. TRANSPARENTNOST – USPOSTAVLJANJE SISTEMA RODNO OSETLJIVIH INDIKATORA I PRAĆENJA EFEKATA I REDOVNOG IZVŠTAVANJA JAVNOSTI (KORISTEĆI POSTOJEĆE LOKALNE MEHANIZME ZA RODNU RAVNOPRAVNOST, SAVETE I KOMISIJE)
5. UTICAJ NA POVEĆANJE EKONOMSKE SAMOSTALNOSTI ŽENA U SELU – PODRŠKA REGISTRACIJI VLASNIŠTVA NA IME ŽENA (POTREBAN MONITORING OD STRANE NEZAVISNIH SUBJEKATA), FINANSIJSKA ULAGANJA U POLJOPRIVREDNE BIZNISE KOJE VODE ŽENE (USKLAĐENO SA NJIHOVIM KONKRETNIM PLANOM ZA RAZVOJ) SA POSEBNIM FINANSIJSKIM POGODNOSTIMA
6. PODRŠKA ZADRUGARSTVU ILI DRUGIM VIDOVIMA UDRUŽIVANJA KAPACITETA POLJOPRIVREDNICA
7. PODRŠKA STICANJU NOVIH VEŠTINA I ISKUSTVA – STUDIJSKA PUTOVANJA ZA POLJOPRIVREDNICE, POSETE SAJMOVIMA, KONFERENCIJAMA I SL. I OBRAZOVANJE I PROMOCIJA PREDUZETNIŠTVA I ODRŽIVOG RAZVOJA MEĐU SEOSKIM ŽENAMA (korišćenje pozitivnih primera/uzora)
8. OBRAZOVANJE DECE I PROMOCIJA PREDUZETNIŠTVA, POLJOPRIVREDE I ODRŽIVOG RAZVOJA PODJEDNAKO MEĐU DEVOJČICAMA I DEČACIMA, SARADNJA SA ŠKOLAMA, UDRUŽENJIMA I POLJOPRIVREDNIM GAZDINSTVIMA
9. I DRUGE PREPORUKE U SKLADU SA IZLISTANIM POTREBAMA ZA PODRŠKOM U 2015. GODINI na strani 26 i 27.